

Katowice, 20.01.2019 r.

dr hab. Izabela Ostoj, prof. UE
Uniwersytet Ekonomiczny w Katowicach
Katedra Ekonomii

Recenzja rozprawy doktorskiej mgr Anny Galik, pt. Wpływ nowych technologii na elastyczność rynku pracy, napisanej pod kierunkiem naukowym dr hab. Moniki Bąk, prof. UG oraz promotora pomocniczego dr Katarzyny Baładynowicz-Panfil

1. Podstawa sporządzenia recenzji

Recenzja została sporządzona na podstawie pisma Dziekana Wydziału Ekonomicznego Uniwersytetu Gdańskiego, z dnia 21 grudnia 2018 r. w sprawie powierzenia mi obowiązków recenzenta rozprawy doktorskiej napisanej przez mgr Annę Galik. Pismo odebrałam w dniu 3.01.2019 r.

Recenzję przygotowano zgodnie z wymaganiami stawianymi przez ustawę z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz stopniach i tytule w zakresie sztuki (tekst jednolity, Dz. U. z 2014 r. poz. 1852, art. 13.1) z późniejszymi zmianami (Dz.U. 2016, poz. 882) oraz szczegółowymi wskazówkami zawartymi w przesłanej umowie o dzieło.

2. Ocena trafności podjętej tematyki badawczej i jej oryginalności

Tematyka recenzowanej dysertacji sytuuje się w dziedzinie nauk ekonomicznych w dyscyplinie naukowej ekonomia. Temat pracy można niewątpliwie uznać za aktualny i ważny pod względem poznawczym. Wszechobecna ekspansja nowych technologii nieuchronnie wywiera wpływ na charakter pracy oraz sposoby jej alokacji. Elastyczny rynek pracy, mając na uwadze bogactwo znaczeń tego sformułowania, jest często traktowany jako odpowiedź na potrzeby szybko zmieniającej się gospodarki. Elastyczność rynku pracy jest także problemem wzbudzającym dyskusje na temat najbardziej pożądanego jej stopnia i rozwiązań zapewniających optymalny poziom regulacji rynku pracy.

Tytuł rozprawy sygnalizuje problem badawczy, choć nie wynika z niego, o jakie nowe technologie chodzi, ani też który wymiar (lub wymiary) elastyczności rynku pracy będzie poddany analizie. Sugeruje zatem badania o dość złożonym i wielowątkowym charakterze, co jednocześnie pozwala zaklasyfikować problem badawczy jako relatywnie trudny i wymagający bardzo dobrej znajomości dwóch obszarów badawczych – ekonomicznych aspektów nowych technologii i funkcjonowania współczesnego rynku pracy przez pryzmat

jego elastyczności. Stanowi zatem ambitne wyzwanie badawcze. Związek pomiędzy elastycznością rynku pracy a zmianami technologicznymi jest problemem oryginalnym i nie podejmowanym szerzej do tej pory w kontekście zaproponowanym w recenzowanej rozprawie. Zagadnienia te zwykle były dotąd analizowane w odseparowany sposób, a wpływ zmian technologicznych na rynek pracy był najczęściej badany poprzez oddziaływanie na wydajność pracy lub wykluczenie cyfrowe i bezrobocie.

3. Poprawność sformułowania problemów i hipotez badawczych

Cel główny rozprawy ujęty jako: „ocena wpływu nowych technologii na elastyczność rynku pracy w ujęciu przestrzenno–czasowym”, został sformułowany prawidłowo, choć jest dość ogólny i sugeruje, iż nacisk zostanie położony głównie na aspekty metody oceny; wydaje się, że w tym miejscu można było skonkretyzować, które kraje będą wzięte pod uwagę w badaniach (dodając do tytułu: na przykładzie ...). Autorka sformułowała także pięć celów szczegółowych, które znalazły odzwierciedlenie w strukturze pracy i są konsekwentnie realizowane w kolejnych rozdziałach. Jest to całkowicie prawidłowe ujęcie.

Postawiona hipoteza główna oraz hipotezy pomocnicze także nie budzą większych zastrzeżeń. W hipotezie głównej można było dodać, że chodzi o istotny wpływ, ale obecne sformułowanie także można uznać za właściwe.

W moim odczuciu niewystarczająco został uzasadniony dobór krajów – UE-15 oraz Polska; kraje tzw. „starej Unii” zostały zestawione z Polską, która z natury rzeczy przynależy do innej grupy krajów członkowskich UE, które przystąpiły do niej w 2004 r. Absolutnie nie neguję takiego doboru, ale należałoby taki zabieg lepiej uzasadnić, również merytorycznie i wskazać konsekwencje, jakie mogą się z tym wiązać. Podobnie – zakres czasowy badania - lata 2007-2016, należałoby uzasadnić merytorycznie, zwłaszcza, że obejmuje on okres turbulentnych zmian w gospodarce światowej, w tym także w grupie krajów wybranych do badania, wywołanych kryzysem finansowym. Brakuje w pracy szerszego nawiązania do tej kwestii.

4. Uzyskane rezultaty i ich znaczenie dla nauki i praktyki

Postawione hipotezy badawcze zostały pozytywnie zweryfikowane. Wyniki przeprowadzonych badań mają przede wszystkim znaczenie dla teorii ekonomii, poprzez wskazanie nowych obszarów badawczych. Ich wkład polega na poszerzeniu wiedzy o wpływie zmian technologicznych na rynek pracy o nowe aspekty, co ostatecznie przekłada się także na pewne walory aplikacyjne, szczególnie w kontekście znaczenia dostępu do Internetu, ale także nadszycia za wymaganiami stawianymi zasobom pracy, które taki dostęp rodzi. Te kwestie mogą być dodatkową wskazówką dla prowadzonej polityki rynku pracy i polityki

społecznej. Autorka udowodniła m.in., że kluczowe znaczenie dla elastyczności rynku pracy (mierzonej autorskim syntetycznym wskaźnikiem) ma dostęp gospodarstw domowych do Internetu, z określonym opóźnieniem. Ciekawe są także wnioski cząstkowe dotyczące wpływu wybranych zmiennych charakteryzujących wysokie technologie na składowe elastyczności, opisane w rozdz. 5, choć z pewnością wymagałyby one dodatkowych badań.

Przeprowadzone badanie pod względem zastosowanych metod jak i uzyskanych wyników ma zdecydowanie nowatorski charakter. Niewątpliwie może stanowić inspirację do prowadzenia dalszych badań i stawiania nowych hipotez badawczych. Uzyskane wyniki wskazują na potrzebę głębokiej refleksji nad możliwymi skutkami postępu technologicznego i ich wpływu na rynek pracy, a szczególnie nad jego zdolnościami dostosowawczymi do zachodzących zmian.

Reasumując, w rozprawie doktorskiej podjęto ambitne wyzwanie badawcze i uzyskano satysfakcjonujące rezultaty posiadające wartość teoriopoznawczą i aplikacyjną.

5. Dobór literatury i umiejętność wykorzystania źródeł

Bibliografia liczy łącznie 214 pozycji, wydań zwartych, ciągłych oraz raportów organizacji międzynarodowych, z czego w j. angielskim doliczyłam się 108 pozycji, czyli ok. 50%, znaczny jest udział źródeł internetowych i baz danych, w tym: OECD – 17 pozycji, The Heritage Foundation – 2, GUS – 5, Banku Światowego – 3, Światowego Forum Ekonomicznego - 10. Literatura przedmiotu obejmuje aktualne publikacje z zakresu problematyki elastyczności rynku pracy oraz nowych technologii, zarówno krajowe, jak i zagraniczne. Autorka wykazała się umiejętnością krytycznej analizy literatury oraz dobrą znajomością i rozumieniem podjętej problematyki badawczej. Na podstawie studiów literatury wykazała lukę badawczą, zarówno w warstwie teoretycznej, jak i w obszarze pomiaru analizowanych wielkości ekonomicznych.

Koncepcja przeprowadzonych badań została dość dobrze osadzona w literaturze, choć w niektórych miejscach odczuwalny jest niedobór źródeł; np. na s. 7 Autorka odwołuje się do dorobku ekonomii klasycznej, neoklasycznej, Keynesa, czy syntezy neoklasycznej; w tym miejscu wskazane byłyby odwołania do prac wymienionych w tekście autorów lub opracowań na ten temat. Dobór literatury nie budzi większych zastrzeżeń, choć brak niektórych wiodących pozycji, np. T. Boeri, J. van Ours, *Ekonomia niedoskonałych rynków pracy*, a Wolters Kluwer business, Warszawa 2011.

W odniesieniu do sposobu dokumentowania źródeł nie jest jasne umieszczenie w spisie literatury oraz w przypisach w tekście, w przypadku niektórych autorskich monografii nazwiska redaktora wydawniczego, jako redaktora: np. w pracy Z. Wiśniewskiego z 1999 r.,

której jest wyłącznym autorem widnieje nazwisko redaktora, ale jest to redaktor wydawniczy; podobnie w pracach: E. Kryńskiej i E. Kwiatkowskiego (2013), . Kryńskiej (2001); Klincewicz K., Manikowskiego A. (2013) i kilku innych; natomiast w pracach zbiorowych prawidłowo podano nazwisko redaktora naukowego. W przypadku niektórych artykułów nie podano numeru czasopisma, np. w artykułach: Ł. Arendta i E. Wojnickiej-Sycz.

6. Ocena prawidłowości układu pracy i struktury podziału treści. Ocena zawartości rozdziałów

Rozprawa liczy 174 strony, z czego 17 stron przypada na spisy (literatury, tabel, rysunków, równań), 7 stron - na załączniki, 2 – na streszczenie w j. angielskim. W pracy zawarto 39 tabel oraz 45 rysunków, co jest uzasadnione przyjętymi metodami badawczymi.

Praca składa się ze wstępu, pięciu rozdziałów i zakończenia. Zawarto w niej także streszczenie w j. angielskim oraz wymienione wyżej spisy. Układ pracy można uznać za spójny i logiczny, umożliwiającą prowadzenie wyводу ukierunkowanego na rozwiązanie postawionego problemu badawczego. Niżej dokonano oceny zawartości rozdziałów ze wskazaniem kwestii dyskusyjnych.

We wstępie znalazły się wszystkie wymagane elementy, a w szczególności uzasadnienie wyboru tematu rozprawy, cel główny oraz cele szczegółowe, a także hipoteza główna i hipotezy pomocnicze. Krótko zaprezentowano w nim także wykorzystane metody badawcze.

W **rozdziale 1** („Elastyczność rynku pracy w ujęciu teoretycznym”) została omówiona kategoria elastyczności rynku pracy przez pryzmat różnych ujęć teoretycznych. Wyjaśniono różnicę pomiędzy makroekonomicznym i mikroekonomicznym pojmowaniem elastyczności rynku pracy, relację pomiędzy deregulacją rynku pracy a jego elastycznością, a także przybliżono koncepcję flexicurity w głównych jej wariantach. Wartościowy fragment stanowi podrozdział 1.2, w którym elastyczność rynku pracy została przedstawiona w przekroju jej składowych, t.j. popytu na pracę, podaży pracy i płac, z uwzględnieniem głównych determinant w podrozdz. 1.3. Autorka omówiła też główne wskaźniki stosowane tradycyjnie do pomiaru elastyczności rynku pracy, a w istocie będące miarami restrykcyjności przepisów prawa kształtujących warunki zatrudnienia pracowników. Autorka wykazała się dobrą znajomością i rozumieniem prezentowanych ujęć na podstawie literatury przedmiotu, zrobiła to w sposób syntetyczny i jednocześnie satysfakcjonujący.

Mam drobne zastrzeżenie do przyjętej wyjściowej definicji elastyczności rynku pracy za M. Bonim, w której utożsamiono elastyczność rynku pracy z uwarunkowaniami prawnymi dotyczącymi organizacji pracy, czasu pracy, form zatrudnienia ... (s. 7 pracy). Szczególnie w

kontekście pomiaru elastyczności rynku pracy zaproponowanego przez Autorkę w rozdz. 2, ta definicja wydaje się myląca. Uwarunkowania prawne (nie tylko te wymienione) kształtują elastyczność rynku pracy, ale sama elastyczność rynku pracy wyraża zdolność dostosowawczą składowych tego rynku do zmian zachodzących w gospodarce.

Na s. 10 w odniesieniu do obszarów deregulacji rynku pracy Autorka pisze, iż w przypadku płacy minimalnej deregulacja rynku pracy będzie polegała na obniżeniu płacy minimalnej, nie precyzując, w jakim ujęciu. Nominalna płaca minimalna obniżana jest niezmiernie rzadko, a przepisy zwykle wiążą jej poziom z prognozowaną stopą inflacji, zatem ingerencja w płacę minimalną będzie dotyczyła raczej zmian mechanizmu jej ustanawiania ze zróżnicowaniem jej np. wg wieku lub terytorialnie, aż do likwidacji płacy minimalnej włącznie, nie zaś z jej formalnym obniżeniem. Na s. 23 Autorka pisze, iż szczególne znaczenie dla rynku pracy ma pięć czynników instytucjonalnych – „opodatkowanie pracy (klin podatkowy), ochrona zatrudnienia, wysokość i długość okresu przyznawania zasiłków dla bezrobotnych (w tym tzw. stopa kompensacji), siła przetargowa związków zawodowych oraz centralizacja/decentralizacja negocjacji płacowych”, nie wyjaśniając jednak, dlaczego i z jakich badań to wynika? Selekcja instytucjonalnych determinant elastyczności rynku pracy pomiędzy rys. 8 a rys. 9 mogła zostać lepiej wyjaśniona. Na rysunku 9 zostały one ponadto ujęte na różnych poziomach szczegółowości. Co do przypisu nr 55 (s. 25), to porównano kwotę płacy minimalnej netto z zasiłkiem dla bezrobotnych wyrażonym brutto. W 2003 r. płaca minimalna brutto wynosiła 800 zł, a zasiłek dla bezrobotnych brutto (1.09.2002-31.08.2003, przy stażu min. 5 lat) – 498,20, czyli różnica była większa.

Na s. 34 w opisie struktury wskaźnika LFI (The Heritage Foundation) – płaca minimalna jest wyrażona w relacji do wartości dodanej w gospodarce w przeliczeniu na pracownika (w tekście nie podano – średniej - czego?); ponadto, wskaźnik LFI od 2016 r. uwzględnia jeszcze jedną zmienną – współczynnik aktywności zawodowej (labor force participation rate), zmiennych jest zatem 7.

W badaniach nad elastycznością/sztywnością rynku pracy można jeszcze stosować wskaźnik regulacji rynku pracy (Labor Market Regulations) liczony przez Instytut Frasera jako składową wskaźnika Economic Freedom of the World.

Podane uwagi mają jedynie charakter uzupełniający, nie wpływają na ogólną dobrą ocenę rozdziału 1, natomiast warto byłoby je uwzględnić, gdyby podjęto decyzję o opublikowaniu pracy lub jej fragmentów.

W rozdziale 2 zatytułowanym: „Analiza elastyczności rynku pracy”, w podrozdziale 2.1 Autorka rozpatruje znaczenie elastyczności rynku pracy dla gospodarki. W moim

odczuciu ten problem powinien zostać podjęty w rozdz. 1, gdyż jest omawiany na podstawie znanych teorii i wyników badań i dobrze komponowałby się z zawartością rozdz.1. Zasadniczo, rozdział 2 jest poświęcony badaniu elastyczności rynku pracy w krajach UE za pomocą znanych wskaźników oraz obliczeniu syntetycznego wskaźnika elastyczności rynku pracy metodą TOPSIS. Kolejne etapy analizy zostały dobrze opisane i stanowią spójną całość. Dokonano porządkowania liniowego badanej grupy krajów wg średniej wartości wskaźnika w badanym okresie.

Pojęcie elastyczności rynku pracy nabrało na znaczeniu raczej w latach 80., a następnie 90., (nie, jak podano na s. 38 „w latach 70. i 90.”, ale możliwe, że jest to przypadkowy błąd). Na s. 39, mowa o wpływie zasiłków i innych regulacji rynku pracy na bezrobocie, także podatków od dochodów z pracy, natomiast zależności te zwykle są bardziej złożone; znaczenie ma wyjściowy poziom i stopień zmiany danej regulacji, a nie sam fakt ich występowania, bo potrzeby opodatkowania dochodów, czy ubezpieczeń na wypadek bezrobocia raczej nikt nie neguje; chodzi raczej o szczegóły przyjętych rozwiązań. Rys. 14 można potraktować jako ilustrację kierunku zależności; natomiast powinny się na nim znaleźć stopa wzrostu realnego PKB i zmiana stopy bezrobocia. Na s. 43, kiedy Autorka przywołuje globalny wskaźnik konkurencyjności, warto wyjaśnić, jak Światowe Forum Ekonomiczne rozumie konkurencyjność gospodarki (właśnie poprzez zdolność do kreowania warunków dla wzrostu produktywności, a docelowo – wyższego dochodu dla mieszkańców), bo poszczególne organizacje przyjmują różne definicje. W tabeli 4, brak informacji, że podane dane dotyczą pozycji kraju w rankingach. Ponadto, warto by się ustosunkować do pozycji Niemiec i Holandii, wysoko notowanych w rankingu konkurencyjności, natomiast zajmujących odległe pozycje w rankingu elastyczności rynku pracy. Z wniosków w podrozdz. 2.1 można odnieść wrażenie, że elastyczność rynku pracy jest receptą na większość problemów gospodarczych; rodzi się więc pytanie, dlaczego elastyczność rynków pracy jest tak różna w poszczególnych gospodarkach i dlaczego rządy nie zapewniają jej podniesienia, skoro od lat 80. XX w. badacze sygnalizują taką potrzebę i podejmowane są takie próby?

Obok trendu deregulacyjnego na świecie, będącego następstwem konsensusu waszyngtońskiego, od kilkunastu lat w dyskursie naukowym dobrze uargumentowane jest także stanowisko przeciwników nadmiernej deregulacji rynku pracy. Autorka krótko pisze o krytyce nadmiernej deregulacji rynku pracy na s. 11 (rozdz.1), ale później do tego nie nawiązuje. W The Global Competitiveness Report 2017-2018, s. 12 (pkt. 3) jako wstępne podsumowanie wyników badań znalazło się znamienne zdanie: „(...) both labor market

flexibility and worker protection are needed to ensure shared prosperity in the 4IR era”. Jak można odnieść powyższe stwierdzenie do założeń badań przeprowadzonych w pracy?

Rozdział 3 – zatytułowany – „Nowe technologie – uwarunkowania terminologiczne i statystyczne”, zawiera omówienie koncepcji, definicje, klasyfikacje i charakterystykę podejść do pomiaru poziomu rozwoju nowych technologii, ale wydaje się, że tytuł nie jest do końca trafnie sformułowany, bowiem nie o uwarunkowaniach tutaj mowa, a raczej o problemach z definiowaniem lub o dyskusji nad niejednoznacznością tej kategorii. Przytoczono definicje technologii i techniki, głównie ze słowników i encyklopedii. Na s. 80-81 Autorka za pomocą schematu podsumowała wcześniejsze rozważania proponując rozumienie nowych technologii, jako: nowe techniki lub technologie, technologie informacyjno-komunikacyjne, innowacje. Te kategorie z pewnością składają się na pojęcie nowych technologii, ale są one ujęte na różnych poziomach ogólności (nowa technologia jest szerszym pojęciem niż TIK, itd.), innowacje także mają szersze znaczenie, zatem trudno proponowane ujęcie nazwać nową definicją, jest to raczej propozycja uporządkowania interpretacji znaczenia. Pojęcie „nowe technologie” też może budzić wątpliwości jako kategoria naukowa, jest mało precyzyjne i na granicy określenia potocznego.

Treść rozdziału 3 jest symetryczna z rozdz. 2 – definicje, problemy pomiaru, grupowania krajów, wnioski zostały zaprezentowane w analogicznym układzie, co podnosi spójność wywodu.

Rozdział 4, „Wielowymiarowe znaczenie nowych technologii dla rozwoju gospodarczego i rynku pracy”, obejmuje przegląd rozwoju technologicznego w ujęciu historycznym ze wskazaniem wyznaczników kolejnych rewolucji przemysłowych, z których najczęściej miejsca poświęcono przemysłowi 4.0. Rozdz. 4 zawiera solidny przegląd wyników badań na temat wpływu zmian technologicznych na rynek pracy i jego elastyczność. Przytoczono także wyniki badań dotyczących wpływu wybranych aspektów nowoczesnych technologii, głównie zmiennych należących do ICT na stopę wzrostu gospodarczego. W odniesieniu do zestawienia krajów wg wskaźnika globalnej konkurencyjności ze wskaźnikami gotowości technologicznej i innowacji warto było odnieść się także do krajów na dalszych miejscach, np. Hongkongu – 6, wg GCI, a dopiero na 26 wg wskaźnika innowacji. GCI jest na tyle złożonym wskaźnikiem, że na 39 miejsce Polski wpływa nie tylko niska innowacyjność, ale także wiele innych (np. filar opisujący rynek pracy). Ciekawy fragment stanowi przegląd koncepcji wpływu nowych technologii na rynek pracy (s.110-118). Keynes jako makroekonomista musiał przewidywać konsekwencje wdrażania nowoczesnych rozwiązań technologicznych i w tej samej pracy (co cytowana na s. 110) pisał, że konieczne jest

znalezienie nowych zastosowań dla pracy człowieka. Nie był w tym kontekście pesymistą. W innym miejscu przewidywał np., że w XXI w. wystarczy trzygodzinna dniówka lub piętnastogodzinny tydzień pracy, zatem postrzegał zmianę technologiczną jako przesłankę skracania długości dnia i tygodnia roboczego (J.M. Keynes: *Essays in Persuasion*. Palgrave Macmillan, New York, 2010, s. 329). Jest to wizjonerski, optymistyczny tekst. Zasadniczo rewolucje techniczne wywołują niepokoje, ale zwykle przyspieszają rozwój.

W tabeli 24, po stronie przyczyn tworzenia miejsc pracy w związku z rozwojem nowych technologii – w piątej przyczynie powinno być prawdopodobnie - redukcja udziału wydatków na zaspokojenie podstawowych potrzeb życiowych tworzy popyt na nowe towary i usługi; w obecnym brzmieniu zdanie nie wydaje się logicznie poprawne. W rozdz. 4 Autorka podejmuje także aktualne zagadnienia cyfrowych platform biznesowych, w praktyce są to nie tylko platformy crowdworkingowe, ale także umożliwiające poprzez aplikacje zlecenie zadań do wykonania off-line (tzw. *work on demand via apps*). W literaturze opisywanych jest wiele negatywnych skutków rozwoju tzw. *gig-economy* – to także wpływ nowych technologii na rynek pracy i na jego elastyczność; w tym aspekcie technologie generują także zagrożenia, zwłaszcza poprzez upowszechnianie się zajęć prekaryjnych. (por. np. Bogenhold, Klingmair, Kandush, 2017, *Solo-Self-Employment, human capital and hybrid labour in the gig economy, Foresight and STI Governance*). Należy zaznaczyć, że aparat pojęciowy jest tutaj jeszcze niestabilny, ale te dwa ujęcia nie zostały w pracy rozgraniczone.

Niezależnie od powyższych uwag, w mojej ocenie z pozycji teoretyka ekonomii rozdział 4 stanowi najbardziej dojrzałą część pracy, napisaną ponadto na podstawie najnowszej literatury przedmiotu. Nasuwają się pytania: czy elastyczność płac, wspomagana przez nowe technologie jest wyłącznie pozytywnym zjawiskiem? Czy można znaleźć przykłady przeciwdziałania nadmiernej elastyczności wynagrodzeń w Polsce w ostatnich latach?

Rozdział 5 – Determinanty nowych technologii kształtujące elastyczność rynku pracy – analiza ilościowa, zawiera prezentację modelu ekonometrycznego. Konstrukcja modelu została starannie opisana; szczególnie zwraca uwagę opis metod doboru zmiennych objaśniających w celu wyłonienia zmiennych istotnych i uzasadnienie wyboru metody *forward selection*. Wyniki modelowania ekonometrycznego zostały dokładnie opisane wraz z procedurami badawczymi. Uzyskane wyniki są interesujące i wartościowe pod względem poznawczym. Większość z nich wymagałaby dodatkowej interpretacji nawiązującej szerzej do zmian jakie zachodziły w badanych krajach. Na przykład w jaki sposób wzrost zatrudnienia w sektorach średnich i wysokich technologii przełożył się na wzrost klina

podatkowego, jak wyglądało to w praktyce gospodarczej? Uzyskane wyniki dobrze byłoby poddać szerszej interpretacji ekonomicznej. Jest to jedynie uwaga uzupełniająca; uzyskane wyniki są wartościowe i tworzą podstawy do dalszych poszukiwań badawczych. W odniesieniu do wniosku na s. 140 dotyczącego negatywnego wpływu nowych technologii nasuwa się uwaga, iż wskaźnik zatrudnienia osób młodych maleje także wtedy, gdy rośnie odsetek kontynuujących naukę; spadek wskaźnika zatrudnienia w tej grupie nie jest równoznaczny ze wzrostem stopy bezrobocia w tej grupie; może też oznaczać przejście do szarej strefy np. młodych freelancerów; zależność ta, podobnie jak inne wymagałyby szerszej, wieloaspektowej interpretacji, co można uczynić w przyszłości w rozwiniętych badaniach. Na poziomie rozprawy doktorskiej uzyskane wyniki i ich interpretacje są w pełni wystarczające i posiadają znaczną wartość naukową.

7. Metody badawcze i źródła danych

W rozprawie zastosowano różnorodne metody badawcze adekwatne do typu badań zaplanowanych w pracy. W części opisowej wykorzystano głównie metodę analizy i krytyki literatury przedmiotu, uzupełnioną o metody typologii i klasyfikacji oraz graficznej prezentacji wyników badań. W części zawierającej charakterystykę i wyniki badań opartych na danych statystycznych wykorzystano metodę TOPSIS do wyliczenia wskaźnika elastyczności rynku pracy. Zastosowane także modelowanie ekonometryczne do zbadania wpływu nowych technologii (wyrażonych za pomocą znanych wskaźników) na elastyczność rynku pracy (mierzoną opracowanym syntetycznym wskaźnikiem) oraz na jej składowe. Wykorzystane w badaniach dane miały charakter wtórny; pochodziły z wiarygodnych źródeł, takich jak: Światowe Forum Ekonomiczne, OECD, Bank Światowy, Eurostat; zostały prawidłowo dobrane. Wysoko oceniam zarówno zamierzenie badawcze, jak i przeprowadzenie tego badania oraz bardzo dokładną prezentację jego wyników. Niezależnie od ogólnej wysokiej oceny doboru i wykorzystania metod badawczych oraz danych nasuwa się uwaga, że dobór zmiennych do konstrukcji syntetycznego wskaźnika elastyczności rynku pracy w rozdz. 2 mógł zostać lepiej wyjaśniony. W podrozdz. 1.2, na który powołuje się Autorka na s. 58 przy doborze zmiennych omówiono zmienne instytucjonalne, ale ostatecznie tylko X_1 (klien podatkowy) i X_2 (zasięg związków zawodowych) pochodzą z tamtego zestawu, pozostałe zaczerpnięto z badań A. Ertman i M. Jadamus-Hacury, K. Melich-Iwanek, ale jako zmienne opisujące elastyczność rynku pracy powinny być zostać merytorycznie objaśnione pod kątem teoretycznej poprawności takiego doboru dla tworzonego wskaźnika. Dobrze natomiast, w usystematyzowany sposób, w tabeli 7, uzasadniono odrzucenie części zmiennych.

8. Strona formalno-językowa i redakcyjna

Niewątpliwie mocną stroną pracy jest umiejętność Autorki syntetycznego ujmowania treści badanych zagadnień. Praca obfituje w schematy, rysunki, ułatwiające percepcję treści, dobrze porządkujące wiedzę i dowodzące prawidłowego rozumienia podejmowanych problemów. Do nielicznych można było sformułować jakiegokolwiek zastrzeżenia.

Niewiele jest w pracy usterek stylistycznych; z powierzonego mi obowiązku recenzenta wskazuję następujące, np. s. 69, trzeci wiersz od góry: „wybór publikacji do analizy oparty został o kryterium według źródła danych”, powinno być; ...oparty na kryterium źródła danych; konstrukcja „oparty o...”, zamiast - oparty na, więcej razy występuje w pracy (np. na s. 119 – „oparty o możliwość ...”, s. 120 - „...opartych o elastyczny czas pracy”), ale jest to częsta usterka w języku polskim. Na s. 120, powinno być - druga wojna światowa – w pracy zapisano z dużych liter. Niezależnie od powyższego, błędów stylistycznych i językowych jest w pracy bardzo mało. Praca została dobrze zredagowana; prawie nie ma w niej błędów literowych; nie zauważyłam też problemów z interpunkcją.

W pracy zadbano o właściwe logiczne odniesienia do wcześniejszych fragmentów w przypisach, co podnosi spójność pracy i ułatwia jej czytanie. Streszczenie w j. angielskim – zostało przygotowane starannie i nie budzi zastrzeżeń.

W odniesieniu do tabel można zgłosić zastrzeżenie, że w ich zawartości pojawiają się w niektórych przypadkach odwołania do źródeł, do których przypisy znalazły się na dole strony, a powinny one zostać umieszczone bezpośrednio pod tabelami i powinny mieć inne oznaczenia, np. gwiazdki, a nie kolejne numery przypisów, jak w całej pracy; uwaga dotyczy zwłaszcza tabeli 22, s. 106, tabeli 27, s. 128, tabeli 28, s. 129; tabeli 29 – s. 130.

Niezależnie od powyższej uwagi, strona formalno-językowa i redakcyjna zasługują na pozytywną - wysoką ocenę.

9. Konkluzja

Przedstawiona do recenzji praca doktorska stanowi oryginalne rozwiązanie problemu naukowego i wykazuje znaczną ogólną wiedzę teoretyczną Pani mgr Anny Galik w dyscyplinie naukowej ekonomia; dowodzi też umiejętności prowadzenia samodzielnych badań naukowych, całkowicie spełnia zatem wymogi stawiane rozprawom doktorskim. Wskazane w treści recenzji drobne mankamenty nie wpływają na ogólną pozytywną ocenę pracy.

W związku z powyższym wnoszę do Rady Wydziału Ekonomicznego Uniwersytetu Gdańskiego o przyjęcie rozprawy doktorskiej Pani mgr Anny Galik i dopuszczenie jej do publicznej obrony.